

Dva druhy slepoty

Dr. Alice von Hildebrandová

31. januára 2022 ✝ *Spoločnosť*

Zdroj: wikimedia commons

Platónovo meno bolo na týchto stránkach spomenuté už viackrát. Zaslúži si byť spomenutý ešte raz. Dúfajme, že poznáte jeho veľké dielo *Republika*. V prípade, že nie, dovoľte, aby som vás vyzvala k jeho prečítaniu, najmä k prečítaniu VII. knihy, ktorá ma inšpirovala k tomu, čo vám teraz poviem.

Platónova téza v tejto knihe sa dá zhrnúť takto: ľudské bytosti možno prirovnať k väzňom, ktorí sa narodili a vyrastali v temnej jaskyni. Sú spútané reťazami a nútené dívať sa na stenu priamo pred sebou. Na ňu sa im premietajú tieň najrôznejších predmetov; predmety, ktoré tieto tieň vytvárajú, však nedokážu vnímať.

Títo väzni sú skutočne v žalostnom stave: keďže sú pripútaní reťazami, nedokážu sa otočiť a myslia si, že tieň, ktoré vnímajú, sú skutočné objekty. Tieň je totiž vždy tieňom niečoho iného, a keď toto niečo iné nemožno vnímať, dívajúca sa osoba sa nevyhnutne domnieva, že má nezávislosť, ktorá je výsadou reálnych predmetov.

Jednému človeku – nazvime ho filozof – sa však podarí oslobodiť sa zo svojich pút a dostane sa k východu z temnej jaskyne, v ktorej sa narodil a prežil celý život. Vo chvíli, keď vyjde von zo svojho väzenia, oslepí ho jas slnečného svetla. Keďže je zvyknutý na tmu, jeho oči nie sú schopné zniesť denné svetlo. Úbohý väzeň sa bude nutne domnievať, že jeho situácia sa zhoršila: predtým totiž niečo videl, teraz nevidí nič.

Pomaly sa však jeho zreničky prispôbia novému prostrediu a po prvý raz v živote začne vnímať reálne predmety – spočiatku len tie, ktoré sú v jeho dosahu. Toto vnímanie otvorí oči jeho mysle pre strašnú a pre neho prevratnú pravdu: doteraz si zamieňal tieň so skutočnosťou. V jeho živote nastane kopernikovská revolúcia! Uvedomenie si, že od mladosti žil v omyle, je preňho otrasné zistenie. Teraz sú však už zreničky nášho hrdinu schopné pozerať sa nahor a posledná vec, ktorú bude môcť – vďaka svojmu žiarivému jasu – uvidieť, je slnko, zdroj všetkého svetla. Platón poukazuje na skutočnosť, že čím je nejaká vec vznešenejšia, tým ťažšie ju budú slabozraké ľudské bytosti vnímať, hoci je najreálnejšia a najsvetlejšia, pretože je zdrojom všetkého ostatného, tak ako je slnko zdrojom svetla.

Filozof teraz môže dospieť k záveru, že človek môže byť oslepený tmou (z nedostatku svetla) aj svetlom, keď je samotná svetelnosť predmetu príliš silná na to, aby ju jeho slabý zrak dokázal vnímať.

Teraz si spomenie na smutný osud svojich spoluväzňov a namiesto toho, aby sa tešil z krásy, ktorú vnímal, rozhodne sa vrátiť do jaskyne a oznámiť im ich omyl. Platón tu jasne naráža na skutočnosť, že pravda je „naša“ a nemala by zostať „majetkom“ jedinej osoby, ktorá bola obdarená jej objavením.

Z láskyplného záujmu o blaho nešťastných väzňov sa filozof rozhodne znovu vstúpiť na miesto svojho narodenia. Keď to však urobí, zistí, že sa ponoril do temnoty. Opäť mu zlyháva zrak, ale tentoraz z opačného dôvodu: je tu príliš málo svetla. Napriek tomu tápavo nájde cestu späť na svoje staré miesto.

Väzni – ako zvyčajne – zabíjajú čas snahou identifikovať tieň, ktoré sa objavujú na stene; prvý, komu sa to podarí, je, samozrejme, najchytrejší. Filozof, ktorý býval v tejto hre dobrý, je teraz úplne bezmocný; po tom, čo videl skutočné predmety, mu tieň pripadajú také nepodstatné, že už nemôže víťazne súperiť so svojimi spoločníkmi. Tí v dôsledku toho dospejú k záveru, že cesta von z jaskyne mu ublížila.

Platón dospieva k záveru, že ak by väzni boli toho schopní, zabili by každého, kto by sa ich pokúsil vytiahnuť z jaskyne (zjavná narážka na osud, ktorý postihol Sokrata, pretože sa snažil, aby ľudia „videli“). Stojí za povšimnutie, že väzni neprejavujú nijaký záujem klásť filozofovi otázky. Sú takí zvyknutí na svoje konvencie, predsudky a malicherné záujmy, že vôbec netúžia prekročiť obmedzenosť svojich názorov. Sú zvyknutí na svoju temnú jaskyňu a cítia sa v nej pohodlne (Kierkegaard vyjadril tú istú pravdu, keď poukázal na to, že mnohí ľudia si v skutočnosti vyberajú život v pivnici svojho domu).

Zobrazenie Platónovej alegórie o jaskyni

zdroj: wikimedia commons

Vraciame sa k našej obľúbenej téme: slepota môže byť spôsobená nadbytkom svetla alebo jeho nedostatkom. V oboch prípadoch je však výsledok totožný – nevidíme.

Môžem predpokladať, že váš duch rozlišovania je už natoľko vycibrený, že okamžite vidíte, aké katastrofálne by bolo zamieňať tieto dva prípady: slepotu spôsobenú príliš veľkým množstvom svetla a slepotu spôsobenú príliš malým množstvom svetla? V jednom prípade slepota vyplýva z našej vlastnej slabosti, v druhom prípade z nedostatku na strane objektu.

Určite ste si všimli, že keď ľudia zle vidia, zvyčajne zvalujú vinu na objekt, veľmi podobne, ako keď ľudia zle počujú, obvinia iných, že nehovoria jasne a zrozumiteľne.

Snažím sa poukázať na to, že je veľa vecí, do ktorých ľudská myseľ nedokáže úplne preniknúť: nazvime ich „tajomstvá bytia“ (podľa terminológie Gabriela Marcela). Nemôžeme ich plne spoznať nie preto, že sú nejasné, ale preto, že náš intelektuálny zrak je príliš slabý. V takýchto prípadoch by sme si mali pokorne priznať svoj nedostatok a nehádzať vinu na svetlý objekt, ktorého svetlo je príliš silné pre našu slabosť. Na

druhej strane, niektoré predmety sú skutočne nepriehľadné, a preto do nich náš rozum nemôže preniknúť. Vidíte, že tieto dva prípady sú opäť na protipóloch, a predsa je také lákavé zamieňať ich a predpokladať, že príčina je v oboch prípadoch totožná.

Rozmýšľam, či stredovek (z ktorého vzišli svätý Anzelm, Giotto, Dante, svätý Tomáš Akvinský, svätý Bonaventúra, Duns Scotus a i.) je označovaný ako „temný vek“ preto, že jeho svetlo bolo také silné, že oslepovalo tých, ktorí sa naň pozerali. Je určite zábavné, že 18. storočie sa nazývalo „vekom osvietenstva“, ak si uvedomíme, že zrodilo Voltaira, Rousseaua, Huma, Diderota atď., ktorí – zdá sa mi – sú v porovnaní so svojimi stredovekými náprotivkami trpaslíkmi. Ale to už je mimo našej témy. Práve som podľahla pokušeniu podeliť sa s vami o túto myšlienku.

Aké dôležité je pre nás všetkých v ľudskom živote určiť, či sme oslepení príliš veľkým množstvom svetla, alebo či nevidíme, pretože sme obklopení tmou. Opäť bude potrebná múdrosť a predpokladám, že ste sa rozhodli usilovať sa o ňu každou časťou svojej bytosti.

Preklad z catholicnewsagency.com

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/dva-druhy-slepoty/>